

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ

Кафедра «Іноземні мови»

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ
З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ)»
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ КУРСІВ ТА НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ)
ЗА ТЕМОЮ «ГРАМАТИЧНА ПАРАДИГМА ЧАСТИН МОВИ У
ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ»
ЧАСТИНА II**

21/ -2013-02

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор АДІ ДВНЗ «ДонНТУ»
М. М. Чальцев
19.04.2012 р.

Кафедра «Іноземні мови»

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ
З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ)»
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ КУРСІВ ТА НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ)
ЗА ТЕМОЮ «ГРАМАТИЧНА ПАРАДИГМА ЧАСТИН МОВИ У
ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ»
ЧАСТИНА II**

21/ -2013-02

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Навчально-методична комісія
факультету «Автомобільні
дороги»

Протокол №   від   р.

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Кафедра
«Іноземні мови»

Протокол № 1 від 12.09.2013 р.

УДК 811.111 (07)

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (для студентів усіх курсів та напрямів підготовки) за темою «Граматична парадигма частин мови у діловому спілкуванні». Частина II [Електронний ресурс] / укладач: М. В. Борисова. – Електрон. дані – Горлівка: ДВНЗ «ДонНТУ» АДІ, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-R); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 MB RAM; WINDOWS 98/2000/NT/XP; MS Word 2000. – Назв. з титул. екрану.

У методичних вказівках подано завдання для закріплення знань, умінь і навичок щодо особливостей використання граматичних парадигм самостійних (іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, дієприкметник, дієприслівник) та службових (прийменник, сполучник, частка) частин мови у професійному мовленні.

Укладач:

Борисова М. В., к.п.н.

Відповідальний за випуск:

Нікульшина Т. М., д.філол.н.,
доц.

Рецензент:

Бельмаз Я. М., д.п.н., проф.,
зав. кафедри «Практика
мовлення та інформаційні
технології», ГІМ ДВНЗ
«ДонПУ»

© Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут, 2014

ЗМІСТ

ТЕМА 1. ІМЕННИК.....	4
ТЕМА 2. ПРИКМЕТНИК.....	9
ТЕМА 3. ЧИСЛІВНИК.....	15
ТЕМА 4. ЗАЙМЕННИК.....	20
ТЕМА 5. ДІЄСЛОВО.....	23
ТЕМА 6. ПРИСЛІВНИК.....	27
ТЕМА 7. ПРИЙМЕННИК.....	29
ТЕМА 8. СПОЛУЧНИК.....	31
ТЕМА 9. ЧАСТКА.....	34

ТЕМА 1. ІМЕННИК

Вправа 1. Поставте слова у формі родового відмінка однини і погрупуйте їх за двома колонками: 1) із закінченнями *-а, -я*; 2) із закінченнями *-у, -ю*.

Ансамбль, апарат, барельєф, батальйон, вид, віск, гвинт, город, долар, мед, міст, замок, землетрус, іменник, іменинник, інструмент, інтерес, карниз, коридор, магазин, малюнок, мільйон, настрій, ніж, овес, оратор, оркестр, понеділок, півень, пісок, принцип, рис, ритм, сад, синтаксис, спорт, текст, учитель, хлопець, хор, футбол, Андрій, Байкал, Берлін, Богдан, Вашингтон (штат), Відень, Вовк (прізвище), Воронеж, Донець, Дунай, Єгипет, Ірак, Іртиш, Казахстан, Каір, Київ, Китай, Миргород, Мороз (прізвище), Нью-Йорк, Остап, Париж, Санкт-Петербург, Тетерів, Харків.

Вправа 2. Визначте правильно утворену форму родового відмінка в іменниках чоловічого роду.

Відкриття рахунку(а); до акту(а) додається; вручення диплому(а); пам'ятного знаку(а); до призначеного терміну(а); структурного підрозділу(а); переїхати до Нового Бугу(а); направити до Львову(а); політичного блоку(а); незаперечного факту(а); працівники апарату(а); важливого об'єкту(а); своєчасного контролю(я); ділового паперу(а).

Вправа 3. Поставте іменники у кличному відмінку:

Заходьте частіше, (Юлія Сидорівна); ходіть сюди, (Лев Володимирович); вибачте, (Андрій Віталійович); пишаюсь Вами, (Лілія Остапівна); запишіть результат, (Сергій Прокопович); зателефонуйте нам, (Софія Павлівна), підтримайте свого колегу, (Віра Львівна); доброго ранку, (Ольга Василівна), моє шанування, (Сергій Антонович); дякую Вам, (Любов Петрівна); вітаю Вас, (Любов Миколаївна); до побачення, (Іван Степанович), завітайте до нас, (Олена Євгенівна); зробіть мені послугу, (Зінаїда Дмитрівна).

Вправа 4. Від поданих імен та імен по батькові утворіть форму кличного відмінка.

Андрій Валерійович, Галина Федорівна, Валерій Михайлович, Геннадій Микитович, Михайло Петрович, Володимир Олександрович, Олександр Григорович, Богдан Олегович, Віктор Антонович, Юрій Анатолійович, Ірина Василівна, Раїса Зіновіївна, Олена Борисівна, Ірина Павлівна, Тетяна Григорівна, Людмила Іванівна, Зінаїда Костянтинівна, Ніна Арсентіївна, Мар'ян Назарович, Давид Миронович, Микола

Іванович, Зінаїда Петрівна, Оксана Тарасівна, Дмитро Михайлович, Петро Якович, Георгій Ісакович, Галина Петрівна, Наталя Володимирівна, Борис Борисович, Людмила Михайлівна, Володимир Петрович, Алла Григорівна, Віталій Петрович, Олександр Сергійович, Дмитро Іванович, Григорій Савич, Борислав Миколайович, Костянтин Микитович, Федір Назарович, Максим Тадейович, Олесь Терентійович, Сергій Олександрович, Людмила Миколаївна, Олександр Васильович, Світлана Казимирівна, Артем Вікторович, Таміла Сергіївна, Оксана Олексіївна, Інна Олегівна, Василь Степанович, Андрій Альбертович, Валентина Анатоліївна, Ігор Володимирович, Катерина Валер'янівна, Зоя Григорівна, Олександр Павлович, Лілія Макарівна, Матвій Сидорович, Нестор Родіонович, Казимир Миколайович.

Вправа 5. Подані іменники поставте в кличному відмінку й поясніть уживання закінчень цього відмінка.

Хлопець, дочка, мандрівник, інженер, професор, балерина, ведмідь, сила, мрія, дружба, ліризм, пшениця, паранджа, післяр, тато, Ілля, Василько, Клавдія, Юрко, Олеся, Любов, Петро, похресник, детектив, дипломат, етнограф, лікар, математик, громадянин, музика, перекладач, режисер, сценарист, фермер, фізик, фольклорист, футболіст, шериф, Діана, Злата, Євгеній, Зіновій, Артем, Марина, Галина, Стефанія, Пелагея, Тимош, Богдан, Іван, Маргарита, Надія, Олександр, Андрій, Соломія, Сергій, Василь, мірошник, татусь, кондуктор, мудрець, стоматолог, тракторист, українець, козак, парубок, дівчина, водій, суддя, викладач, магістр, дитя, єпископ, пан, машиніст, душа, змії, чародій, казкар, земля, воїн, патріарх, штаб, рушниця, мисливець, аспірант, товариство, банкір, філософ, кравчиня, море.

Вправа 6. Від офіційних та пестливих форм того самого імені утворіть форми кличного відмінка.

Галина, Галя, Галинка, Галочка; Дарина, Даруся, Дар'я, Даринка, Дарія, Одарка; Надія, Надійка, Надя, Надієчка; Михайло, Мишко, Михась, Михайлик; Ольга, Оля, Олюся; Тетяна, Тетянка, Таня; Катерина, Катря, Катруся; Ірина, Іра, Іринка, Іруся; Іван, Іванко, Івась, Івасик; Наталя, Наталка, Наталочка; Оксана, Ксенія, Ксеня; Анастасія, Настя, Насточка, Настонька, Настуся; Юрій, Юрко, Юрась, Юрасик; Петро, Петрусь, Петрик; Григорій, Гриць, Грицько; Ганна, Ганночка, Ганнуся; Сергій, Сергійко, Сергієчко; Олександра, Олеся, Леся; Марина, Маринка, Мариночка; Валентина, Валентинка, Валя; Андрій, Андрійко, Андрієчко; Поліна, Поля, Полюся; Дмитро, Діма, Дімочка, Дмитрик; Людмила, Людмилка, Люда, Людочка, Людуся.

Вправа 7. виправте помилки у формах звертань.

1. Андріє, ходімо на прогулянку. 2. Як життя, листоноша? 3. Пан інженер, у мене є пропозиція. 4. Шановний студент, здайте реферат. 5. Пан водій, зупиніть автомобіль. 6. Друг, пригости мене цукеркою. 7. Костянтин, допоможи племіннику. 8. Ми не забудемо Ваші уроки, шановний вчитель! 9. Я люблю тебе, моя країна. 10. Петро Іванович, зайдіть в операційну. 11. Дорогі мої Валерій та Андрій, вітаю вас зі святом. 12. Оля, ходімо у театр. 13. Громадянин, скажіть, будь ласка, котра година. 14. Адмірал, наш флот готовий вийти в море. 15. Сергій, збігай до магазину. 16. Володимир Володимирович, прошу Вас узгодити договір на нараді. 17. Не спи, моя рідна земля, прокинься, моя Україна. 18. Дорогий Ілля Йосипович, запрошуємо Вас на презентацію збірки «За покликом серця». 19. Шановний пан суддя, зважте, будь ласка, на свідчення цієї людини. 20. Добродій квітникар! А яка квітка є найкращою у світі? 21. Чому ти, поштар, не несеш мені листи? 22. Послухай мене, Ігор, не звертай увагу на чутки. 23. Олеся, ходімо до лісу гриби збирати.

Вправа 8. Подані речення перекладіть українською мовою.

1. Уважаемый директор, выражаем Вам свою благодарность за помощь! 2. Я не согласен с Вами, Василий Николаевич. 3. Люблю твои просторы, Украина. 4. Иван, я очень надеюсь на твой совет. 5. Земля моя, с тобой мои мечты! 6. Спасибо тебе за письмо, дорогой друг. 7. Господин профессор, Ваша лекция чрезвычайно интересна. 8. Тяжёлый твой труд, шахтёр. 9. Читатель, позволь мне к тебе обратиться. 10. Молодой человек, скажите, пожалуйста, как пройти в библиотеку. 11. Скажите спасибо, дорогой Василий Александрович, этому молодому человеку. 12. Родина, я тебя люблю больше жизни. 13. Владислав Альбертович, копии документов уже готовы. 14. Студент, обрати большое внимание на этот предмет. 15. Товарищи, занимайте места. 16. Уважаемые господа, прошу внимания! 17. Господин Президент! Искренне рад приветствовать Вас, весь украинский народ с Днем Независимости! 18. Госпожа Толочкова, надеюсь, что наше предложение заинтересует Вас и договоренность будет взаимовыгодной. 19. Уважаемый Илья Григорьевич, просим извинить нас за невозможность вовремя выполнить Ваш заказ. 20. Уважаемая администрация хлебокомбината № 2! Просим Вас откомандировать к нам нескольких опытных специалистов в связи с недостатком соответствующих кадров для испытания и эксплуатации пекарни нового образца. 21. Глубокоуважаемый Иван Алексеевич! Буду искренне признателен, если Вы тепло встретите и окажете поддержку моему другу, Виталию Войтовичу, во время его пребывания в вашем городе. 21. Вера Львовна, объясните, пожалуйста, причину вашего опоздания на работу.

Вправа 9. Перепишіть, вставляючи пропущені сполучні голосні.

Прац...здатність, земл...трус, кра...знавство, бо...здатність, бур...лом, вантаж...потік, кост...прав, леж...бок, кров...обіг, атом...хід, сам...вчитель, овоч...сховище, житт...пис, тепл...воз, дощ...мір, чорн...клен, чист...тіл, верб...ліз, тепл...обмін, зор...пад, серц...биття, піш...хід, складн...сурядний, вод...грай, чорн...гуз, світ...гляд, дв...владдя, вантаж...потік, кра...знавство, свин...пас, житт...здатність, різц...тримач, шерст...прядильня, дев'яност...річчя, житт...пис, грош...любство, тепл...воз, сам...вчитель, атом...хід, леж...бок, хімі...терапія.

Вправа 10. Від поданих слів утворіть складні іменники. Запишіть їх у дві колонки: 1) ті, що пишуться разом, 2) через дефіс.

Рука, писати; машина, писати; край, знати; вода, міряти; листя, падати; красно, писати; середні, віки; святий, вечір; людина, день; п'ять, років; земля, трусити; радіо, комітет; міні, футбол; Національний, банк; художник, пейзажист; вакуум, апарат; Європа, Азія; половина, яблука; щастя, доля; перекоти, поле; життя, писати; лікар, терапевт; аеро, вокзал; вагон, ресторан; вантаж, потік; слюсар, складальник; половина, Київ.

Вправа 11. Запишіть терміни-іменники на економічну тематику у дві колонки залежно від написання: 1) разом, 2) через дефіс. Значення незрозумілих слів з'ясуйте за термінологічним словником.

Банк/еквайєр, банк/емітент, банк/кореспондент, векселе/давець, бонус/малус, кредито/спроможність, право/наступник, клієнт/одержувач, відео/грама, клієнт/постачальник, нетто/ставка, бюджетне право/порушення, контр/агент, експрес/перевізник, енерго/збереження, іпотеко/держатель, платіжна вимога/доручення, податкове повідомлення/рішення, купівля/продаж, рахунки депо/обліку, роумінг/партнери, стоп/лист, бізнес/мета, бухгалтер/економіст, бухгалтер/обліковець, бухгалтер/ аудитор.

Вправа 12. Запишіть слова з *пів-*, *напів-*, *полу-* у дві колонки відповідно до правил написання. Уведіть ці слова в речення.

Пів/острів, полу/мисок, пів/глечика, пів/Києва, напів/правильність, пів/об'єкта, полу/кіпок, пів/Європи, пів/рукописа, напів/працездатність, полу/день, пів/юрти, пів/країни, пів/документа, пів/колективу, пів/замку, пів/аркуша, пів/пари, напів/автомат, пів/міста, пів/Чигирина, напів/тінь.

Вправа 13. Запишіть подані іменники разом або через дефіс.

Експерт/бухгалтер, блок/система, життє/радісність, секундо/мір, радіо/комітет, зоре/норець, сто/річчя, авто/кран, вакуум/апарат, штабс/капітан, екс/міністр, міськ/рада, лісо/степ, тепло/воз, ново/будова, стоп/кадр, шлако/блок, проф/спілка, лісо/смуга, гучно/мовець, дизель/електрохід, п'ятдесяти/річчя, зірви/голова, генерал/майор, електро/двигун, місяце/хід, магазин/салон, льон/довгунець, контр/наступ, кіно/репортаж, телефон/автомат, танц/майданчик, восьми/класник, динамо/машина, динамо/метр, жук/носоріг, пів/Африки, залізо/бетон, пів/міста, Південно/сахалінськ, льон/довгунець, полу/станок, напів/фабрикат, 50/річчя, сто/шістдесяти/річчя, Старо/михайлівка, щастя/доля, пів/острів, екс/прем'єр, полин/трава, дід/хлібороб, мікро/міліметр, націонал/соціалізм, лісо/смуга, людино/година, інженер/механік, літак/снаряд, пів/години, пасажиро/кілометр, крути/голова, нечуй/вітер, мало/літражка, бджоло/знавство, багато/тиражка, радіо/фізик, альфа/промені, водо/грай, Мало/катеринівка, агро/грунто/знавство, Ново/українка, буряко/комбайн, водо/масло/заправник, барометр/анероїд, авіа/моторо/будування, блок/апарат, Велико/британія, земле/впорядкування, життя/буття, Ново/волинськ, жокей/клуб, жень/шень, житло/кооперація, земле/трус, пів/озера, пів/лимона, зерно/елеватор, стоп/кран, жирно/молочність, фото/монтаж, максі/мода, контр/баланс, радіо/зв'язок, шлако/блок, блок/пост, лісо/повал, мікро/міліметр, прем'єр/міністр, євшан/зілля, жар/птиця, трудо/день, Ново/біличі, учитель/хімік, блок/система, купівля/продаж, батько/мати, міні/автомобіль, шоу/бізнес, фото/робот, житло/кооперація, полин/трава, драм/театр, водо/грай, гори/цвіт, чорно/зем, чужаниця/чужина.

Вправа 14. Перепишіть речення на фізико-математичну тематику. Складні слова напишіть відповідно до норм українського правопису.

1. Toyota Motors представила людино/подібного робота, що вміє грати на скрипці. Необхідну для цього спритність півтора/метровому білому роботу надають 17 з'єднань у долонях і руках. Крім робота/скрипаля, Toyota представила робота/помічника, робота/доглядальницю та дво/колісного мобільного робота. 2. Вчені/фізики прагнуть пояснити поведінку матерії й енергії, намагаються збагнути все: від дрібних частинок усередині атома до виникнення цілого Все/світу. 3. Один із варіантів фото/ефекту використовується для прямого перетворення сонячного світла у струм. 4. Перший закон термо/динаміки є по суті законом збереження і перетворення енергії. 5. Цифрову фото/камеру, що використовує технологію розпізнавання обличчя, представила компанія «Фуджі/фільм». 6. Турбіни на гідро/електро/станціях обертаються за

рахунок енергії води з водосховища. 7. У телескопі/рефлекторі світло збирається за допомогою ввігнутого дзеркала. 8. Наприкінці ХІХ ст. учені вперше спостерігали радіо/активність і внутрішньо/атомні частинки. 9. У 1950 р. комп'ютери стали компактнішими, коли на зміну громіздким радіо/лампам прийшли крихітні напів/провідникові прилади/транзистори. 10. У 1983 р. у продажу з'явилися компакт/диски – пластикові диски з металевим покриттям, що містять велику кількість інформації, яка зчитується лазером.

Вправа 15. виправте речення, поясніть помилки у вживанні форм іменників.

1. Я напишу листи Марії Дмитрівній. 2. Володимир Юр'євич запросив нас на новосілля. 3. Світлані Вікторівні ми подарували букет запашних троянд. 4. Тамара Савічна зустріла нас приємною усмішкою. 5. Я дуже люблю твори Івана Франко. 6. Ми зустрілися з Петром Гавриленко, моїм колишнім однокласником, у книжковому магазині. 7. У відомого в Києві громадського діяча Івана Поліщук наш кореспондент взяв інтерв'ю просто на вулиці. 8. Ці два тополі біля криниці завжди нагадували мені суворих вартових. 9. Який же ти забіяка, Андрій. 10. У Марійки знову якийсь недуг, здається, цього разу вона підхопила сильну нежить. 11. Оля, купи мені, будь ласка, 5 кілограм баклажан і кілограм часника. 12. У кам'янець-подільську школу №1 з паризького штаб-квартири ЮНЕСКО надійшло дуже важливе повідомлення. 13. Прошу вас, Олександр Петрович, ще попрацювати над цим тезисом. 14. Тбілісі відомий ще з 4 ст. н.е. 15. Механістичні годинники не бояться впливів високих температур. 16. Передноворічна виставка-продаж проходить за адресою: вул. Тарасівська, 60. 17. Сьогодні олімпійському чемпіону з боксу, чемпіону світу, заслуженому майстру спорту, кавалеру ордену Знак Пошани Віктору Іваненко виповнюється 50 років. 18. По її очам можна було зрозуміти всю біль, всю гіркоту розчарування. 19. Слово надається депутату Зозуля. 20. Лікар одразу ж видала пацієнтові довідку.

ТЕМА 2. ПРИКМЕТНИК

Вправа 1. Утворіть, якщо можна, форми ступенів порівняння прикметників.

Авторитетний, активний, багатий, бадьорий, блакитний, близький, брудний, валютний, вигідний, виробничий, високий, вишуканий, відповідальний, вірний, вразливий, гарантійний, гарний, гарячий, гнучкий, головний, грубий, густий, демократичний, дешевий, довгий, доречний, дорогий, дорогоцінний, доцільний, дрібний, дружній, дужий,

духмяний, екзотичний, економний, живий, жирний. жорсткий, закупівельний, заможний, кислий, корисний, коштовний, крилатий, круглий, ласкавий, легальний, легкий, легковажний, лояльний, люб'язний, лютий, м'який, малий, малоприбутковий, менеджерський, міцний, мокрий, моторошний, нейтральний, ніжний, новий, обдарований, оптимальний, ошатний, палкий, повільний, податковий, потрібний, прибутковий, прийнятний, прозорий, пухкий, радісний, рідний, розкішний, розумний, рум'яний, самотній, світлий, серйозний, сильний, синій, смачний, солодкий, спокійний, стабільний, стійкий, стрункий, суворий, темний, темнуватий, тендітний, теплий, тихий, тонкий, тонкий, урочистий, успішний, холодний, хороший, цікавий, цінний, червоний, чистий, чіткий, чудовий, широкий, щасливий, яскравий.

Вправа 2. Виправте помилки в поданих формах ступенів порівняння прикметників. Запишіть словосполучення з правильними формами.

Більш цікавіший фільм, самий холодний день, найбільш відоміший журнал, менш зручніший диван, самий кращий друг, більш безпечніший спосіб, сама легка професія, менш відповідніший костюм, сама шкідлива їжа, більш плідніша праця, менш видатніший композитор, більш смачніша страва, менш вимогливіший викладач, найбільш імовірніший випадок, найбільш сильний вітер, самий стійкіший будинок, самий повільніший транспорт, сама рідніша людина, найбільш лютіший мороз, найменш холодніша зима, саме найдоцільніше зауваження, найменш рум'яніший пиріжок, саме найпалкіше зізнання, найбільш дорожчий будинок, менш жирніший продукт.

Вправа 3. Подані речення перекладіть українською мовою, використавши якнайповніший набір форм вираження члена речення, залежного від присудка у формі прикметника вищого ступеня порівняння.

Зразок: рос. Женщина моложе мужчины – укр. Жінка молодша за (від) чоловіка; жінка молодша порівняно з чоловіком; жінка молодша проти чоловіка; жінка молодша, ніж чоловік.

1. Учитель мудрее ученика. 2. Автомобиль быстрее лошади. 3. Книга лучше телевизора. 4. Дети слабее взрослых. 5. Зима холоднее лета. 6. Мужчина смелее женщины. 7. Фрукты полезнее конфет. 8. Автомобиль опаснее самолёта.

Вправа 4. Перекладіть українською мовою подані словосполуки. Поясніть особливості вживання ступеньованих форм у російській та українській мовах.

Мудрейший человек, самый надёжный друг, добрейшая душа, нежнейшие слова, древнейшая находка, высочайшая цель, прекраснейший

пейзаж, крупнейшая фирма, сложнейшая операция, интереснейшая задача, прочнейший материал, самая смешная история, самый точный прибор, новейший метод, безопаснейший путь, самый лучший фильм, самые точные часы, чистейший ручей, кратчайший путь, высочайшая температура, мощнейший двигатель, глубочайшая впадина, сильнейшая боль, самый лучший университет, самые богатые люди, сложнейшие задачи, самые сокровенные мечты, чистейшая вода, новейшие технологии, крупнейшее предприятие, красивейший наряд, высочайшая мечта, высшее общество, высший свет, высшее образование.

Вправа 5. Уважно прочитайте текст, перепишіть. Виберіть правильні граматичні форми прикметників, подані в дужках.

Ринкова економіка є (більш складнішою, більш складною) й (більш вимогливішою, більш вимогливою), ніж адміністративна. За умов вільного потоку капіталу, ресурсів, ноу-хау і сучасної продукції більшості наших підприємств із (застарівшими, застарілими) системами управління, технологіями, товарами на ринку робити нічого. Тому керівникам у (самі короткі, найкоротші) строки треба буде пройти шлях через науку, практику до (найвищого, самого високого) мистецтва управління. Без опанування сучасної теорії та мистецтва менеджменту вітчизняними підприємствами не зупинити наростання (кризисних, кризових) процесів в Україні.

Вправа 6. Вставте замість пропущених слів прикметники.

Взяти ... участь, надати ... відпустку, мати ... досвід роботи, мати ... ступінь, мати ... звання, надати ... допомогу, висловлювати ... подяку, складати ... присягу, створити ... умови, вжити ... заходів, через ... обставини, висвітлювати ... питання, організувати ... курси, оформлювати ... папери, піддавати ... критиці, підтримувати ... ідеї, вести ... розмову, заслухати ... звіт, завдяки ... зусиллям, здійснювати ... контроль, згідно зі ... розписом, товариство з ... відповідальністю, звернути ... увагу

Вправа 7. Із пар слів утворіть прикметникові словосполучення.

Зразок: бухгалтерія, облік – бухгалтерський облік.

Економіка, ефект; економіка, становище; доба, приріст; оренда, підряд; земля, ділянка; село, господарство; управління, апарат; прибуток, господарство; аудитор, перевірка; тиждень, курси; відповідальність, керівник; альтернатива, варіант; стратегія, план; зміст, зв'язок; посада, інструкція.

Вправа 8. Утворіть складні прикметники, поясніть їх правопис.

Вагон, ремонтний; низький, рентабельний; машини, будувати;

бюджет, фінанси; лікувальний, профілактичний; відомий на весь світ; зовнішня, політика; загальний, науковий; індустріальний, механічний; віце, адміральський; продуктовий, промисловий; багато, раз; синій, блакитний; кислуватий, солоний; мало, знайомий; західні, слов'яни; шістнадцять, поверх; вісімнадцять, градусний; суспільний, шкідливий; загальний, демократичний; суспільний, корисний; виробничий, споживчий; сто, ват.

Вправа 9. Поясніть написання складних прикметників, які входять до фахових терміносполук з економічної тематики.

Антимонопольний комітет України, аудіовізуальна інформація, внутрішньобанківська транзакція, внутрішньогрупове сальдо, довідково-інформаційний фонд, довідково-пошуковий апарат, цивільно-правова угода, зовнішньоекономічний договір, фінансово-господарська діяльність, контрольно-касовий апарат, розрахунково-касове обслуговування, середньозважений валютний курс, товарно-транспортна документація, форс-мажорні обставини.

Вправа 10. Запишіть слова разом, окремо або через дефіс:

Само...фінансування, холдинг...компанія, інфра...структура, євро...кредити, соло...вексель, аграрно...промисловий, безпроцентно...виграшний, бізнес...клас, позиково...ощадний, фірма...рейдер, ціно...утворення, бюджетно...кризовий, ва...банк, виробничо...споживчий, воєнно...економічний, держ...промисловість, енерго...ринок, житлово...орендний, хронічно...безробітний, людино...година.

Вправа 11. Запишіть правильно складні прикметники.

Високо/кваліфікований, вольт/ампер, вольт/метр, адміністративно/управлінський, азото/добувний, броне/бійний, вище/зазначений, світло/бузковий, водо/газо/непроникний, взаємо/вигідний, безмежно/відданий, азото/водневий, повітряно/десантний, воєнно/стратегічний, військово/зобов'язаний, акуратно/складений, гама/промені, навчально/оздоровчий, безмежно/самовпевнений, яскраво/червоний, різко/виявлений, темно/шоколадний, темно/шкірий, торгово/кооперативний, ткацько/обробний, рожево/золотий, суспільно/політичний, жовто/гарячий, всесвітньо/відомий, колісно/гусеничний, політико/зрілий, загально/демократичний, золотаво/зелений, вокально/інструментальний, експериментально/дослідний, єдино/кровний, матеріально/технічний, сніжно/білий, широко/доступний, м'ясо/консервний,

ремонтно/будівельний, соціально/небезпечний, водо/лікувальний,
лічильно/обчислювальний, лісо/меліоративний, вітро/енергетичний,
високо/піднятий, свердлильно/шліфувальний, логіко/граматичний,
м'ясо/яєчний, овоче/консервний, зерново/тваринницький,
ясний/яснесенький, опукло/ввігнутий, науково/технічний,
вісімнадцяти/градусний, атомно/молекулярний, буряко/збиральний,
суспільно/шкідливий, вогняно/червоний, віце/адміральський,
військово/повітряний, арматурно/зварювальний, зовнішньо/політичний,
культурно/освітній, лісо/захисний, обернено/пропорціональний,
індо/європейський, світло/захисний, паровозо/будівний,
гостро/дефіцитний, науково/технічний, садово/городній,
військово/зобов'язаний, вісімнадцяти/градусний, всевітньо/відомий,
народно/пісенний, лінгво/стилістичний, політико/економічний,
приватно/власницький, східно/український, дерево/обробний,
м'ясо/молочний, молочно/консервний, електронно/обчислювальний,
судово/медичний, мільйонно/голосний, темно/зелений,
ветеринарно/зоотехнічний, вище/зазначений, задньо/піднебінний,
фінансово/промисловий, різко/виявлений, теоретико/пізнавальний,
внутрішньо/артеріальний, вокально/інструментальний,
спортивно/оздоровчий, жовто/гарячий, адміністративно/командна,
багато/партійний, офіційно/діловий, військово/політичний,
нормативно/правовий, соціально/демократична, військово/зобов'язаний,
суспільно/корисний, адміністративно/територіальний,
військово/промисловий, національно/визвольний, гео/політичний,
науково/технічний, східно/слов'янський, екс/президентський,
воєнно/стратегічний, Галицько/Волинське, вище/зазначений,
адміністративно/канцелярська, загально/вживана, авіа/хімічний,
взаємно/вигідний, власно/ручний, контрольно/ревізійний,
мало/ефективний, матеріально/забезпечений, напів/офіційний,
науково/обґрунтований, правильно/складений, водо/провідний,
світло/захисний, мало/досліджений, прямо/залежний,
військово/інженерний, жовто/зелений, зерно/очисний, чорно/волосий,
кілька/годинний, південно/східний, народно/визвольний,
військово/полонений, високо/авторитетний, східно/український,
суспільно/корисний, діаметрально/протилежний, суспільно/небезпечний,
приватно/власницький, гостро/дефіцитний, всевітньо/відомий,
електронно/обчислювальний, судово/медичний, довідково/пошуковий,
програмно/цільовий, висотно/повздожній, азото/водневий,
товаро/знавчий, постачально/збутовий, плато/спроможний,
внутрішньо/біржовий, дво/сторонній, почасово/преміальний,
обліково/позиковий, комісійно/посередницький,
транспортно/експедиторський, середньо/прогресивний,

кредито/спроможний, максимально/збільшений, таємно/таємничий, суспільно/небезпечний, стилістично/правильний, срібно/крилий, сліпо/глухо/німий, сіро/буро/малиновий, системно/зумовлений, симетрично/протилежний, сизо/блакитний, віртуозно/виконаний, ультра/модний, хлібо/збиральний, кришталєво/чистий, хвиле/подібний, високо/авторитетний, червоно/гарячий, чорно/кленовий, щиро/вдячний, ясно/зорий, світло/рожевий, яро/зелений, ясно/золотистий, темно/шкірий, прямо/пропорційний, різко/окреслений, приємно/вражений.

Вправа 12. Утворіть складні прикметники та іменники.

Знати мистецтво, мілке дно, знати мову, середні віки, знавець музею, очистити нафту, низькі хмари, осінь і зима, охолоджувати насіння, панчохи і шкарпетки, людина високої кваліфікації, 75 літ, відомий на весь світ, житловий кооператив, управління заводу, зовнішня політика, видобувати золото, водити літаки, червоний і білий, молоти борошно, висока якість, народна поезія, короткий час, вище зазначити, подібний до купола, очищування насіння, легко розчиняти, 127 кілометрів, ремонт вагонів, військовий і юридичний, русе волосся, середні віки, фізика і хімія, зелений і червоний, очистити нафту, знавець музею, осінь і зима, подібний до крил, зовнішня торгівля, Західний Сибір, людина високої кваліфікації, відомий на весь світ, висока якість, Південна Осетія, заготівля льону, видобувати золото, народна поезія, різати метал, суспільний і корисний, кислий і солодкий.

Вправа 13. Перекладіть українською мовою.

Остродефіцитный, машиностроительный, безгранично преданный, вышеизложенный, аккуратно написанный, тяжелораненый, химико-технологический, морально устойчивый, взаимно выгодный, желто-зеленый, всевозрастающий, электронно-вычислительный, темно-зеленый, финансово-промышленный, осенне-зимний, народнопоэтический, русоволосый, военно-воздушный, сине-красный, всевозрастающий, легко воспламеняемый, сиренево-голубой, аккуратно разложенный, островоспалительный, административно-управленческий, водно-спортивный, пыленепроницаемый, внутренне содержательный, многоэтажный, военно-стратегический.

Вправа 14. Перепишіть речення. Складні слова напишіть відповідно до норм українського правопису.

1. Результати вимірювання зображуються на багато/розрядному зчитувальному пристрої. 2. Наприкінці XIX ст. учені вперше спостерігали радіоактивність і внутрішньо/атомні частинки.

3. Всесвітньо/відомим А. Ейнштейн став завдяки своїм науковим працям. 4. У більшості легкових автомобілів установлюють невеличкі 4/циліндрові двигуни. 5. Освітлювальні лампи заповнюють хімічно/інертними газами, зокрема аргоном. 6. Перші космічні кораблі мали прискорювачі з ракетною тягою, але були одно/разовими і тому надзвичайно дорогими. 7. У XVIII ст. Едмунд Галлей винайшов водо/лазний дзвін із шкіряними трубками для подавання повітря на глибину.

Вправа 15. Відредагуйте речення.

1. Кімната після ремонту стала більш затишнішою. 2. Це був самий цікавий матч сезону. 3. Дні стали більш коротшими. 4. Квіти – самий найприємніший подарунок для жінки. 5. Стаж його роботи на підприємстві не більше чотирьох років. 6. Кузьменко сьогодні зловив найбільш величезну рибу. 7. Це був мій найбільш гарний відпочинок. 8. Більш цікавішої книжки годі й шукати. 9. Стан хворого став більш кращим. 10. Магазин пропонує офісні меблі самих вишуканих фірм. 11. Це порушення було більш серйознішим, чим попереднє. 12. Самі найбільші родовища мармуру – в Італії та Греції. 13. Газета допоможе вам знайти партнера в самі короткі строки. 14. Який метод, на вашу думку, найбільш ефективніший? 15. Фірма доставляє вантажі у самі найкоротші строки. 16. Відділ має більш великий досвід роботи у цій галузі.

ТЕМА 3. ЧИСЛІВНИК

Вправа 1. Провідмініайте числівники.

Шість, чотирнадцять, вісімдесят, дев'яносто, п'ятсот, двадцять один, чотириста тридцять сім, шістсот одинадцять, дві тисячі сто п'ятдесят дев'ять, п'ять тисяч вісімсот шістдесят два, сорок перший, кільканадцять, двохсотмільйонний, чотири п'ятих, дев'ять цілих одна третя, нуль цілих сімдесят три сотих, обидва, двопроцентний, двадцятитонний.

Вправа 2. Запишіть цифри словами, узгодивши їх з іменниками.

19 (опонент, конкурент, суперник), 125 (керівник, начальник, шеф), 437 (угода, домовленість, контракт), 86 (доповідь, виступ, повідомлення), 1090 (адресат, одержувач, виборець), 100000 (гривня, євро, марка), 0,5 (рік, тиждень, століття), 0,25 (хвилина, година, доба), 47-й(а,е) (випуск, видання, програма), 1/3 (склянка, бідон, машина), 8,5 (метр, кілограм, гектар).

Вправа 3. Перекладіть числівники українською мовою.

Ноль целых три десятых, одна шестая, восемнадцать, девятьсот, миллион, полтора, миллиард, пятеро, четыре, седьмой, оба, триста восемьдесят шесть, обе, две третих, семьдесят, сто сорок три, половина, двести шестьдесят пятый, полтора, пол, треть, сколько, семь тысяч четыреста девяносто восемь, двутисячний.

Вправа 4. Виправте неправильно вжиті форми числівників.

Стами, двохстами сорока трьома, триста двадцяти сімох, п'ятьмастами сорок одним, дев'ятьмастами двадцятьома п'ятьома, сімомастами тридцятьома дев'ятьма, сто сорок одним, шістдесят сімох, восьмистами трьома, шестистами дев'яносто трьома, восьмистами п'ятдесятма сімома, вісьмохсот тринадцятьох, семидесятилітній.

Вправа 5. Прочитайте текст, дотримуючись книжних норм відмінювання числівників і сполучення числівників з іменниками.

За попереднього Генерального плану розвитку Києва на період 1986-2005 рр. чисельність населення міста збільшилася на 270 тисяч: із 2362 тисяч у 1982 р. до 2632 тисяч у 1999 р. Згідно з планом, від часу його прийняття було введено в дію 18 млн. м² житлоплощі. Тож житлова забезпеченість кожного киянина зросла з 15 м² до 18,6 м² проти очікуваних 18 м² (до речі, в середньому по Європі на сьогодні вона становить 35 м²). Одночасно в дію також введено великий обсяг закладів та установ соціальної сфери: дитячих дошкільних закладів на 48,5 тисяч місць, лікарень на 6,63 тисяч ліжок, поліклінік на 23,7 тисяч відвідувань за зміну, підприємств торгівлі на 90,7 тисяч м² корисної площі. Довжина мережі міського транспорту зросла з 652,6 км до 818 км, зокрема метрополітену з 30,6 км до 51,6 км.

Новим генеральним планом розвитку столиці України до 2020 р. і на подальшу перспективу передбачено багато змін. Одна із суттєвих особливостей забудови полягає в тому, що споруджуватимуться переважно 9-12-поверхові будинки. Житлова забезпеченість у 2020 р. сягне 27 м² на одного жителя. Довжина ліній метрополітену зросте до 90 км, а кількість станцій – до 70. До речі, у Московському метрополітені – 11 ліній із 165 станціями. Святошинсько-Броварську лінію київського метрополітену подовжать на 3,3 км; Сирецько-Печерську – на 5,4 км до проспекту Правди й на 2,4 км до Харківської площі; Куренівсько-Червоноармійську – на 8,6 км. Автобусні маршрути подовжаться в півтора рази й сягнуть 650 км. Суттєво збільшиться й чисельність автомобілів. Їх кількість подвоїться з 440 тис. до 900 тис. одиниць. Рівень автомобілізації «підскочить» із 150 до 300 легкових авто на 1000 мешканців. Загальна довжина нових та реконструйованих доріг за 20 років досягне 470 км.

Вправа 6. Розкрийте дужки, мотивуйте вибір форми чи варіанта.

1. Черепаха живе близько (триста) років, кити – (п'ятдесят), слони – (сімдесят). Життя шуки вимірюється (сімдесят – вісімдесят) роками, білуги – (сто), сома – (шістдесят), вугра – (п'ятдесят п'ять), золотої рибки – (тридцять три). Серед птахів найдовговічніший – папуга, він доживає до (сто сорок) років. 2. Наше видавництво планує випускати (три, трьох)мовні словники. 3. Учора було продано (два, двоє; велосипеди) і (шість, шестеро; санчата). 4. Перша поштова марка з'явилась на світ у (тисячу дев'ятсот сороковому, тисяча дев'ятсот сороковому).

Вправа 7. Утворіть словосполучення числівників з іменниками.

2 (завідувач); 4 (директор); 5 (секретар); 3,5 (грам); 6,8 (кілограм); 2,7 (тиждень); 7 (документ); 6,89 (тонна); 29 (підручник); 543 (метр); 68 (аркуш); 4 (відсоток); 2,4 (мільярд).

Вправа 8. Перепишіть, замінивши цифри словами.

На 37 кілометрі; 12 класу; 37 учня; 69 дня; 36-го року; на 235 аркушах; у 567 документах; 894 сторінка; 13 жовтня 1978 року; 49-мільйонний народ; 120-тисячний дохід; 78-ма хвилина; у II половині XX століття; 45 місяць; 59 метр; зустрівся з 5 друзями; у 36 номері; на 27 га посаджено пшеницю; у 117 книгах; з 9 спроб; посаджено приблизно 500 дерев; згідно з наказом № 94; працювали приблизно 2,5 млн. осіб; впроваджено у 138 вузах; на відстані 4–5 метрів; до 376 додати 7; від 292 відняти 24; до 3624 додати 9; від 3112 383 відняти 11; від 1632 відняти 4; скласти 23 з 2873; сума чисел дорівнює 203; визначити добуток від множення 535 на 7; скільки разів 8 міститься в 72; скільки разів 11 міститься в 187.

Вправа 9. Утворіть складні прикметники, де перша частина – числівникова.

52 хвилини, 345 гектарів, 22 поверхи, 45 центнерів, 9 поверхів, 45 років, 120 літ, 356 метрів, 226 вулиць, 4000 літ, 5 тонн, 389 літрів, 2000 рук, 786 кілометрів, 189 днів, 78 років, 90 кілограмів.

Вправа 10. Запишіть складні слова так, щоб першим компонентом був числівник, написаний літерами.

14-мільйонний, 25-бальний, 145-кілограмовий, 40-міліметровий, 3-мільярдний, 26-річний, 5-тисячний, 22-елементний, 3-моторний, 22-метровий, 57-мільйонний, 90-тонний, 12-струнний, 85-річний, 33-тисячний, 44-мільярдний, 6-елементний, 2-моторний, 125-кілометровий, 23-хвилинний, 456-метровий, 621 000-й, 134 000-й, 50-

й, 870-й, 430-й, 456-й, 70 000 000-й, 234-й, 234-й, 6000-й, 430-й, 89000-й, 345000000-й, 127-денний, 87-хвилинний, 5000-й, 563-й, 7000-й, 3-тонний, 3-елементний.

Вправа 11. Виберіть правильне словосполучення.

Приблизно сто виробів, біля ста виробів; половина працівників, одна друга працівників; троє фірм, три фірми; троє установ, три установи; два фахівця, два фахівці; чотири відсотка, чотири відсотки; п'ятдесятирічний стаж, п'ятидесятирічний стаж.

Вправа 12. При укладанні ділових документів Вам доведеться вживати збірні іменники з кількісним значенням (більшість, меншість, частина). Узгодьте підмет з присудком.

1. Більшість студентів (проходила, проходили) практику в господарствах Миколаївської області. 2. Більшість колективу (виконала, виконали) річні зобов'язання. 3. Частина службовців, інженерів, робітників підприємства (взяла, взяли) активну участь у розробленні нових виробничих програм. 4. Більшість студентів під час проходження практики в ЗАТ «Ольвія» (збирали, збирала) овочеві культури (сортували, сортувала) персики, яблука. 5. Більшість завдань, передбачених програмою практики, (було виконано, були виконані).

Вправа 13. Прочитайте хронологію винаходів, нормативно виголошуючи історичні дати.

3200 років до н. е. з'явилися найперші колісні візки. Приблизно 450 років до н. е. з'явилися рахівниці на основі десяткової системи. 85 років до н. е. було застосовано водяні млини для помолу зерна на борошно. Приблизно 1300 року з'явився перший механічний годинник, що рівномірно відраховував час. Приблизно 1642 року Блез Паскаль винайшов першу механічну обчислювальну машинку. 1877 року Томас Едісон виготовив фонограф для запису звуку. 1994 року відкрито рух найдовшим підводним тунелем завдовжки 50 км, прокладеним під Ла-Маншем. 2001 року створено нове покоління атомних годинників, точність яких у 100 або навіть 1000 разів перевищує існуючі аналоги.

Вправа 14. Поясніть, яких помилок припустився бухгалтер, звітуючи про виконання взятих зобов'язань. Якими будуть Ваші варіанти?

Двадцять вісім кілограм; три тисячі гривнів; біля восьмидесяти відсотків; сто сорок три центнера; три п'ятих виробів; сто двадцять три об'єкта; дев'яносто чотири відсотка; більша половина працівників; півтора місяці; одна третя випускників; дві десятих відсотки; на перше люте; триста сорок п'ять центнер; від шестидесяти відсотків; близько

семидесяти відсотків.

Вправа 15. Утворіть словосполучення, узгодивши числівники *два, три, чотири* з поданими нижче іменниками.

Селянин, бухгалтер, економіст, відсоток, будинок, заробітчанин, громадянин, день, рік, місяць, термін, менеджер, завідувач, виріб, студент, брат, варіант, слов'янин, гектар, фактор, об'єкт, ваучер, комп'ютер, дилер.

Вправа 16. Відредагуйте словосполучення і речення, в яких порушено правила сполучення числівників з іменниками, правопису числівників.

1. Більша половина корів не доєна. 2. Доярка приходять на ферму в п'ять годин ранку. 3. Зібрали всього по 23 центнера зернових з гектара. 4. За пару днів розпочнуться жнива. 5. Близько 1/3 студентів першого курсу поїхала на практику в ЗАТ «Ольвія». 6. Одна друга випускників школи вступила до вищих навчальних закладів. 7. Дирекція привітала всіх жінок з Восьмим березням. 8. Передбачається перевиконання плану в два з половиною рази. 9. За півтора роки ми досягли бажаних результатів. 10. Ювіляра привітали з шестидесятиріччям. 11. Мій брат доглядає на фермі чотири теляти. 12. Двоє доярок перевиконали взяті зобов'язання. 13. Зібрали всього по 23 центнера зернових з гектара. 14. Студенти один за другим залишили аудиторію. 15. Під час перегонів вони вийшли один на один, забувши, що колись разом здобували освіту і працювали на одному підприємстві. 16. Всі колеги вважали, що одне другому не заважає, і вони можуть продовжити проведення експерименту. 17. Наше видавництво може налагодити випуск трьохмовних словників. 18. У прес-конференції взяли участь двоє президентів. 19. Ректор виступив перед стами тисячами студентів. 20. Цими днями наше місто святкує восьмисотлітній ювілей. 21. Двадцять двоє учнів отримали на випускному іспиті з математики четвірки. 22. Вітаємо Вас, шановний Андрію Миколайовичу, з семидесятиріччям. 23. Двомстам студентів інституту виплачується підвищена стипендія. 24. Четверо таксі стояло на зупинці. 25. Двоє приятельок гаряче обговорювали останню серію телефільму. 26. Леонардо да Вінчі народився у тисячу чотиреста п'ятдесят другому році. 27. На день народження братові подарували троє годинників. 28. Півтора відер я вилив під грушу, а обидва горіхи ще не встиг полити. 29. Криниця розташована в півтораєта метрів від хати. 30. Сьогодні Україна – це країна з п'ятидесятидвомільйонним населенням. 31. Статутний капітал підприємства – 73,5 мільярдів карбованців. 32. Троє дів йшов дощ. 33. За сприятливих умов і високої агротехніки слива дає врожаї від сто до сто п'ятдесяти центнери з гектара. 34. 5,7 відсотків землі, яка належить приватному сектору, складає 25 проценти усього

врожаю, зібраного в країні. 35. Модрина живе до п'ятсот років. 36. Концертний зал уміщує до 2,5 тисячі чоловіка. 37. Для цієї паски треба взяти 5–6 фунти сиру, протерти через сито, покласти 3–4 склянок цукру, 2 склянки вершкового масла, вбити також 4–5 яйця, покласти ваніль чи корицю, додати 1,5–2 склянок густої сметани, 1–1,5 склянок родзинок і вимішати. 38. Напишіть розписку про одержання триста двадцять чотири тисячі вісімдесят карбованці.

Вправа 15. Поясніть написання складних порядкових числівників. Запишіть їх.

Двох/тисячний, шести/сотий, двадцяти/п'яти/тисячний,
п'ят/десяти/трьох/мільйонний, дев'яносто/тисячний, сто/мільйонний,
двох/мільйонний, трьох/тисячний, чотирьох/сотий,
сорока/семи/тисячний, сто/двадцяти/п'яти/мільйонний,
багато/мільйонний.

ТЕМА 4. ЗАЙМЕННИК

Вправа 1. Перепишіть. Займенники, що в дужках, поставте в потрібному відмінку.

Спитав у (він), передав через (вони), глянув (вона) у вічі, прийшла до (вона), перед (він), люблю (вони), сміявся з (вони), бачилась із (вони), збудив (вона), згадав про (він), надіявся на (вони), допоможу (вона), в'ється над (воно), зв'язок з (вони), усміхнувся до (він), звільнили (він), переказав через (вона).

Вправа 2. Запишіть займенники, розкривши дужки.

(Ні)хто, (будь)що, (будь)який, (казна)чим, казна(з)чим, ні(про)кого, (ні)кого, (казна)який, (де)хто, (аби)що, аби(з)ким, який(небудь), що(небудь), чий(небудь), що(будь), чий(небудь), (хтозна)який, хто(небудь), чим(небудь), де(в)кого, з(аби)ким, хтозна(в)який, за(будь)яких, ні(за)яких, ні(до)чийого, ні(до)чого, чийого(сь), котрий(сь), на(де)яких, що(сь), будь(на)чому, будь(яким).

Вправа 3. Уживання яких із наведених займенників неможливе в науковому та офіційно-діловому стилях. Запропонуйте правильні варіанти.

Звертаючись до його, перебуваючи у них, завдяки їй, завдячуючи йому, на моїм рахунку, довіряю твоєму досвіду, казна-скільки осіб, на нашому подвір'ї, на їхній совісті, мого листа, оцей наказ.

Вправа 4. Перепишіть речення, розкриваючи дужки.

1. Сестра вибігла назустріч (вона). 2. На (він) був немодний капелюх. 3. Завдяки (вона) вечір пройшов весело, у (вона), справді, талант організатора. 4. За допомогою (вони) ми швидко просапали город. 5. Заради (вони) я приїду. 6. Я знаю плани брата, але повинен всупереч (вони) залишитись тут. 7. По відношенню до (він) ви несправедливі. 8. У (вона) скоро ювілей. 9. На честь (він) ми влаштуємо вечірку. 10. За рогом цього будинку ви побачите взуттєвий магазин, а навпроти (він) розташована потрібна вам майстерня. 11. Думаю, що краще піти назустріч (вона). 12. З (вони) я почуваю себе впевненіше.

Вправа 5. Визначте помилки у вживанні зворотного і присвійних займенників. Відредагуйте речення.

1. Він просидів цілий вечір, обдумуючи свою автобіографію. 2. У мого брата канікули вже розпочалися. 3. Викладачка запропонувала студенту вчитати свою доповідь. 4. Я впевнений, що доля випускників у своїх руках. 5. Матвієвська У. С. входить до складу комісії з питань екології. Про її роботу неодноразово писали в районній газеті. 6. Свого дядька я майже не пам'ятаю. 7. Дмитро нікого не попередив, що поїхав до своїх батьків. 8. Коли мама побачила, як я прибрала в кімнаті, вона схопилася за свою голову. 9. Загальні збори трудового колективу мають право приймати будь-які ухвали, пов'язані з їхньою статутною діяльністю. 10. Це, на їх думку, єдиний вихід із цього становища. 11. У кожної людини є своя заповітна мрія. 12. Сьогодні дружина попросила мене приготувати собі сніданок.

Вправа 6. З'ясувати, які правила вживання займенників порушено у наведених реченнях.

1. Прикріпити постійних студентів до вікон і дверей, слідкувати за їх прибиранням. 2. Довідка. Дана Укрремтресту в тому, що жильці з жилих будинків № 22, 28 виселені у зв'язку з їхньою непридатністю до життя. 3. У наших пташниць не тільки добре зберігається птиця, а набагато піднялась їх несучість, всі корма поїдають, люди вони добросовісні. 4. Увага! Хто бажає придбати помідори, цибулю, прохаємо записатись, зазначивши свою вагу.

Вправа 7. Замість крапок поставити займенники *всякий*, *кожний* або *будь-який*. Визначити можливість синонімічної заміни займенників.

1. Ця платформа дозволяє проводити техогляд літаків за ... погодних умов. 2. У ... справі треба бути фахівцем. 3. У протоколі повинен розписатись ... екзаменатор. 4. ... музичний інструмент має свій неповторний голос. 5. Прошу Вас перевірити ... документ. 6. ... предмет

може стати ігровим знаряддям – палиця, скакалка. 7. Позачергові збори скликаються на вимогу ... учасника підприємства. 8. ... працівник повинен до 25.08 пройти медогляд. 9. Я можу виконувати ... доручення. 10. Без ... зусиль ти підготуєш цю доповідь. 11. ... відмовки вигадуєш, аби не прибирати. 12. ... вчора я дивлюсь «Останні новини». 13. Після закінчення курсів ви зможете пошити сукню ... фасону. 14. Протягом 30 років ... дня приходила Марія Василівна на ферму. 15. ... людина, подивившись на свій кулак, може отримати уявлення про розміри свого серця.

Вправа 8. Відредагуйте речення, звертаючи увагу на виділені курсивом займенники, запишіть правильний варіант.

1. Коли Омельченко познайомився з Кульчицьким, *він* був уже начальником відділу. 2. Ми дуже вдячні за можливість ознайомитися з рекламою продукції вашої фірми. *Вона* справила на нас приємне враження. 3. Підприємство виконало замовлення нашого села, незважаючи не те, що *воно* працює зараз у дуже складних умовах. 4. Інженер Григоренко закінчив роботу над проектом, *він* наполягає на якнайшвидшому *його* обговоренні. 5. Під час експерименту показник не фіксувався, отже *він* не може бути врахований. 6. Матвійчук працює з Ігорем три роки. За цей час *він* досяг певних успіхів. 7. Мені доручили зустріти делегацію і допомогти *їм* влаштуватися у готелі. 8. Цього літа мені б хотілося відпочивати у пансіонаті „Водограй”. Мені завжди подобалися в *йому* обслуговування і харчування. 9. У *своєму* атестаті я не маю жодної трійки. 10. Ми дуже вдячні за можливість ознайомитися з рекламою продукції вашої фірми. *Вона* справила на нас приємне враження. 11. Надія Петренко написала прекрасну пісню, *вона* відома всій країні. 12. Тепер ти, Петре, знаєш, що відчуває людина, коли *його* зневажають. 13. У кімнаті було повно меблі, *яка* заважала вільно пересуватись. 14. Нам підійде *любий* документ із фотокарткою. 15. Сьогодні директора немає, зайдіть в *другий* раз. 16. Значна кількість науковців узяла участь у секційних засіданнях. *Їх* виявилося багато. 17. Сергій працює з Володимиром кілька років. За цей час *він* досяг значних успіхів. 18. Інженер Григоренко закінчив роботу над проектом, він наполягає на якнайшвидшому *його* обговоренні. 19. До заяви додаю *мою* автобіографію. 20. Доповідач висловив *свою* власну думку. 21. У неділю Лариса зустрічатиме *свою* маму. *Вона* буде у червоній сукні. 22. Раптом заєць наскочив на вовка. *Він* злякався і почав тікати.

ТЕМА 5. ДІЄСЛОВО

Вправа 1. Вставте пропущені букви в дієсловах, частовживаних у професійному мовленні державних службовців.

Спр...яти, ро...кривати, забе...печувати, пр...міювати, ро...поряджатися, заре...струвати, д...монструвати, р...формувати, задовол...няти, затвер...жувати, допом...гати, економ...мо, аналізу...мо, поклада...мо, дорож...мо, бач...мо, експер...менту...мо, захища...мо, вважа...мо, працю...мо, реагу...мо, створю...мо.

Вправа 2. Доповніть речення дієсловами.

1. Юридичні сторони ... відповідальність згідно із законодавством.
2. Фахівець ... участь у виконанні взятих зобов'язань.
3. Матеріально відповідальна особа ... на себе відповідальність за збереження матеріальних цінностей.
4. Цей договір ... чинності з моменту його підписання.
5. Для проведення ревізії ... спеціальну комісію.
6. Доповідач ... чимало переконливих фактів.
7. Ми ... на вашу підтримку.

Вправа 3. Утворіть стійкі словосполучення, дібравши до дієслів потрібні іменники. Користуйтеся довідкою.

Докласти, ставити, взяти, приділяти, навести, поділяти, завдати, доходити, брати, підбивати, надавати, складати, надсилати, мати, укладати.

Довідка: участь, висновок, іспит, договір, запитання, перевага, приклад, увага, зусилля, слово, лист, підсумки, думка, нагода, шкода.

Вправа 4. Замініть подані дієслівні словосполучення одним словом і навпаки, одне слово – словосполученням.

Брати в борг, надавати допомогу, вносити пропозицію, доводити до відома, дати доручення, звернутися з проханням, вести пошук, провести огляд, організувати передплату, покласти обов'язки, підбити підсумки, підвести ризику; подякувати, домовитися, перемогти, критикувати, надіятися, характеризувати, нехтувати, перевіряти, підсумовувати, контролювати, вказувати.

Вправа 5. Доберіть синоніми до поданих нижче дієслівних словосполучень.

Акцентувати увагу, апелювати до комісії, мотивувати своє рішення, намагатися бути справедливим, орієнтуватися в ситуації, переконувати

колектив, поширювати досвід, реалізувати плани, розглядати питання, шанувати людей, приймати програму, встановлювати виробничі зв'язки.

Слова для довідок: звертатися, налагоджувати, поважати, здійснювати, пропагувати, запевняти, розбиратися, схвалювати, старатися, обґрунтовувати, звертати, досліджувати.

Вправа 6. Вилучіть неправильні словосполучення, які не відповідають нормам літературної вимови:

Ужити заходів, прийняти заходи; брати (взяти) участь, прийняти участь; погодити, поскорити погодження; вплинути, здійснити вплив; вирішити, розв'язати, забезпечити рішення; боротися, проводити боротьбу; не можна визнати задовільним, не може бути визнаним задовільним; не з'являються на заняття, мають місце випадки неявки на заняття; прошу надати мені відпустку, прошу Вашого дозволу про надання мені відпустки; треба направити, повинен бути направлений; присутні одностайно схвалили, одностайне схвалення дістала.

Вправа 7. Утворіть від поданих дієслів усі можливі форми дієприкметників.

Цікавитися, говорити, співати, бігати, стрибати, білити, червоніти, встигати, терпіти, довіряти, виконувати, писати, усміхатися, висунути, заганяти, допомагати, реалізовувати, зберігати, планувати, гріти, сідати, дякувати, їсти, повідомляти, вишивати, звертатися, вживати, звільнити, споживати.

Вправа 8. Перекладіть словосполучення з активними і пасивними дієприкметниками українською мовою.

Самозагружающийся драйвер; лишённые недостатков персонажи; развивающаяся страна; излечимая болезнь; излечённая болезнь; излечиваемая болезнь; окружающая среда; окружающие нас люди; истекающий кровью; привитые от гриппа; кровоточащая рана; облучённый объект; испытывающий сильную головную боль; испытавший сильное нервное потрясение; начинающий автор; ведущий специалист; пострадавший от наводнения; облысевший; выступающий; легковоспламеняющиеся вещества; верящий в Бога; присутствующие; действующее законодательство; мы, нижеподписавшиеся; в текущем году; в минувшем (истекшем) году.

Ключ:

Самозавантажний драйвер; персонажі, які не мають недоліків; країна, що розвивається; виліковна хвороба; вилікувана хвороба; виліковувана хвороба; навколишнє середовище (довкілля); люди, що нас оточують; що стікає кров'ю; щеплені від грипу; кровоточива рана;

опромінений об'єкт; що відчуває сильний головний біль; що зазнав сильного нервового потрясіння; автор-початківець; провідний спеціаліст (фахівець); потерпілий від повені; облісений (полисений); промовець; легкозаймисті речовини; що вірить у Бога (вірник, вірянин, вірний); присутні; чинне законодавство; ми, що нижче підписалися; у нинішньому (поточному) році; торік.

Вправа 9. Перекладіть українською мовою подані словосполучення. Розкрийте специфіку перекладу дієприкметників російської мови.

Продуманный ответ; надвигающаяся гроза; написанное письмо; причитающаяся премия; правящие круги; опавшие листья; правящая партия; исполняющий обязанности; заведующий кафедрой; существующее мнение; закипевший чайник; действующий закон; падающий снег; запотевшие стекла; увядающий цветок; захватывающий детектив; учитывающий все расходы; струящаяся вода; следующий вопрос; плавающий док; практикующий врач; наступающий праздник; завершающий этап; начинающий медик; знающий толк во всем, вышестоящий орган; действующее законодательство; товары, пользующиеся спросом; действующая армия; управляющая система; действующие лица; управляющий делами; подходящее время; хозяйствующий субъект; окружающая среда; смягчающие (вину) обстоятельства; договаривающиеся стороны.

Вправа 10. Опишіть подані поняття, використовуючи підрядні речення, замінивши дієприкметники.

Зразок: поживні речовини, внесені до клітин і тканин іззовні – речовини, які вносяться до клітин і тканин іззовні.

Речовини, утворені в процесі обміну; здійснюючий промислове виробництво; завод, випускаючий продукти без ГМО; створюючий нову освітню систему; продукти обміну, накопичені в тих чи тих органах; виділяючий потрібну інформацію зі статті; описуючий отриману формулу; вивчаючий усі властивості речовини; використовуючий інтерактивні технології викладач; знайдений новий спосіб синтезу; створюючий дружню атмосферу; ставлячий цікавий експеримент; визначаючий хімічний склад сполуки; процеси, сформовані в тому чи тому органі; накопичуючий необхідний досвід; умови, сприятливі для розвитку; застосовуючий інноваційні методи; пробуджений імпульс.

Вправа 11. Замініть наведені двоскладні речення пасивної конструкції односкладними реченнями.

1. Власникові переобладнаного транспортного засобу видається нове свідоцтво про реєстрацію. 2. Частотна залежність дійсного й уявного

складників повного опору активного елемента подана на рисунку. 3. Залежність зміни еквівалентної ємності активного елемента від частоти наведена в таблиці. 4. Водій може бути позбавлений права на керування транспортним засобом унаслідок погіршення стану здоров'я. 5. Зміна еквівалентної ємності від напруги живлення подана на рисунку.

Вправа 12. Вставте пропущені літери. Розкрийте дужки. Наведіть варіанти перекладу підрядної частини російською мовою.

1. Виявляти й усувати причини, що породжують скарги гр...мадян. 2. Право голосу на виборах і р...ф...р...ндумах мають гр...мадяни України, які досягли на день їх провед...ння вісімнадцяти років. 3. Держава забе...печує збереження історичних пам'яток та інших об'...ктів, що становлять культурну цінність. 4. Уклад...(нн)я міжнародних договорів, які суперечать Конст...туції України, можливе лише після внес...ння відповідних змін до Конст...туції України. 5. (Ні)хто (не)може бути під(д)аний (не)людському або такому, що пр...нижує його гідність, покаран(н)ю.

Вправа 13. Відредагуйте речення. Вставте пропущені літери.

1. Вплив температури на характер частотної залежності при різних температурах оточуючого середовища спостерігається в слідуючому діапазоні частот. 2. Кожному, перебуваючому на зако...них підставах на те...иторії України, гарантується свобода пересува...я. 3. Кількісний інд...катор якості кожної альт...рнативи обчислення по формулі слідуючий.

Вправа 14. виправте мовленнєві помилки, пов'язані з вживанням дієприслівникових оборотів.

1. Перебуваючи в різних куточках планети, співробітництво між ними продовжувалося. 2. Купуючи костюм прямо на фабриці, він вам обійдеться на 25 % дешевше, ніж у магазині. 3. Завдання виконано правильно, вивчивши теоретичний матеріал. 4. Готуючи альманах, нашу увагу привернув своїми оповіданнями прозаїк Володимир Петровський. 5. Увійшовши в кімнату, сестра сиділа й читала книгу. 6. Слухавши пісню, у мене виникло бажання записати її слова. 7. Сидячи у парку, до нас підійшли товариші з сусідньої школи. 8. Під'їжджаючи до станції, у мене злетів капелюх. 8. Заходячи в кімнату, мати сиділа і читала книгу. 9. Повертаючись додому, мені стало сумно. 10. Подивившись фільм, письменник став мені ще ближче і дорожче. 11. Перераховуючи в кінці фільму імена загиблих, віриться, що їх не забудуть. 12. Дивлячись на таку несправедливість, у мене серце кров'ю обливається. 13. Прийшовши в перший день на ділянку, нам відразу ж дали завдання. 14. Перейшовши в

9 клас, у нас з'явився новий предмет. 15. Читаючи поему, відчувається сила кожного слова. 16. Втративши на війні чоловіка, у неї не було бажання заводити нову родину. 17. Стоячи біля дверей у вітальню, мені був ясно чути їх розмову. 18. Втікши з дому, хлопчик був знайдений міліцією. 19. Не закінчивши школу, Сергію довелося працювати. 20. Користуючись калькулятором, розрахунок проводиться правильно і легко. 21. Прокинувшись, йому сказали, що сніданок поданий. 22. Прочитавши п'єсу, переді мною чітко виникли образи персонажів. 23. Закінчивши екскурсію, в ресторані нас чекав обід. 24. Після суду письменник був відправлений у Сибір, перебуваючи там довгі роки. 25. Починаючи збори, у мене спочатку була невпевненість у їхній необхідності. 26. Зробив усі домашні завдання, ти можеш відпочити. 27. Залишаючи приміщення, світло обов'язково повинно вимикатись. 28. Прикрашаючи ялинку, у нас був святковий настрій. 28. Стоя біля дошки, Максим завжди розгублюється і не може добре відповідати. 29. Починаючи вивчати проблему, йому бачилась можливість її практичного застосування. 30. Знайомлячись з експозицією музею, екскурсводу було поставлено відвідувачами багато запитань. 31. Вивчаючи ці зразки, були відзначені їхні переваги. 32. Сидя так близько від телевізора, псується зір. 33. Перечитуючи твої листи, мені ставало спокійніше на серці. 34. Їдучи на змагання, всім хочеться перемагати. 35. Дізнавшись про твої успіхи, мені було дуже приємно. 36. Ремонтуючи вчасно взуття, воно буде довше служити. 37. Познайомившись з Григорієм ближче, стало зрозуміло, яка це чудова людина. 38. Приїхавши у Чернігів, нами були відвідані всі музеї. 39. Послухав співачку, виникає бажання знову прийти на її концерт. 40. Розірвавши конверт, лист був одразу прочитаний.

ТЕМА 6. ПРИСЛІВНИК

Вправа 1. Знявши ризик, запишіть прислівники разом, через дефіс або окремо, поясніть написання.

Не/впопад, не/втямки, не/далеко, ні/звідки, всього/на/всього, по/білоруському, в/осени, в/знаки, за/світла, на/показ, за/вдовжки, мимо/хіть, у/четверо, в/двічі, в/гору, до/вкола, до/волі, над/міру, на/остаток, до/лиця, без/чуття, до/решти, з/розгону, без/сумніву, без/сумнівно, до/вподоби, на/руку, на/ходу, до/ладу, до/пари, у/стократ, ледве/ледве, по/двоє, ось/ось, коли/не/коли, що/духу, що/сили, в/рівні, без/вісти, за/разом, на/зустріч, над/вечір, на/про/весні, за/очі, з/віку, на/пере/бій, при/все/людно, с/під/лоба, на/взнак, до/діла, за/для, темно/темно, віч/на/віч, куди/не/куди, на/відріз, на/приклад, стрім/голов,

на/сам/перед, не/дарма, не/зовсім, не/дуже, не/вдогад, без/ліку, на/ходу, до/гола, в/середині, в/край, любо/дорого, на/добраніч, на/яву, до/дому, більш/менш, на/чисто, на/зло, з/радості, по/правді, до/пуття, на/призволяще, на/нівець, з/середини, за/панібрата, на/вшпиньки, повік/віків, з/давніх/давен, без/вісти, на/вибір, від/нині, в/горі, на/прощання, в/зимку, по/друге, в/переміш, уві/сні, в/щерть, до/вкола, до/долу, до/низу, ледве/ледве, за/панібрата, з/заду, з/ранку, на/виворіт, як/не/як, на/дворі, на/гора, на/останку, на/півдорозі, на/показ, віч/на/віч, один/в/один, о/півдні, з/гарячу, у/вечері, всього/на/всього, в/нічию, у/чотирьох, за/вдовжки, мимо/хідь, щоденно, без/відома, в/цілому, до/запитання, до/обіду, за/рахунок, на/жаль, під/силу, у/розтіч, по/закону, у/вигляді, сам/на/сам, все/одно, віч/на/віч, вряди/годи, час/від/часу, спід/тишка, на/віки/віків, сто/крат, ось/ось, в/різно/біг, давним/давно, з/роду/віку, на/віки/вічні, живо/силом, волею/не/волею, всього/на/всього, слово/в/слово, з/давніх/давен, хоч/не/хоч, з/діда/прадіда, не/до/вподоби, яко/мога, тим/часом, пліч/о/пліч, кінець/кінцем, поза/вчора, в/решті/решт, сама/самотою, в/одно/час, рука/в/руку, час/від/часу, більш/менш, рік/у/рік, один/за/одного, раз/по/раз, як/не/як, видимо/не/видимо, мало/по/малу, з/роду/в/рід, тишком/нишком, день/у/день, без/кінця/краю, з/року/в/рік, не/сьогодні/завтра, коли/не/коли, з/ранку/до/вечора, з/боку/на/бік, одним/один, о/пів/ночі, на/нівець, геть/чисто, по/всяк/денно, десь/інде, на/в/простець, по/друге, по/одному, по/латині, в/основному, десь/колись, на/гора, по/людськи, на/в/скіс, по/п'яте, с/під/лоба, в/цілому, на/силу, на/зустріч, день/у/день, о/півдні, як/не/як, по/польськи, за/одно, у/чотирьох, зі/споду, любо/дорого, раз/за/разом, на/показ, у/сто/крат, один/в/один, у/розсип, в/волю, на/біс, по/людськи, поза/торік, час/від/часу, по/правді, на/різно, зроду/віку, з/краю, по/двоє, по/четверте, на/бігу, по/товариськи, на/показ, на/слово, до/пари, в/зимку, напів/свідомо, в/слід, всього/на/всього, без/вісти, до/пізна, де/не/де, до/купи, по/п'яте, в/середині, по/юнацьки, по/іншому, рано/пораненьку, до/останку, до/дому, що/неділі, в/гору, в/цілому, на/весні, на/бік, на/совість, на/завтра, поза/торік, за/світла, з/далека, на/виворіт, од/віку, с/початку, с/просоння, у/двох, з/гори, на/швидку, по/одинці, за/молоду, до/дому, з/верху, на/вкруги, на/гора, коли/не/коли, на/рівні, в/голос, в/бік, по/правді, в/цілому, в/край, плече/в/плече, кінець/кінцем, до/побачення, по/братньому, давним/давно, на/ходу, до/гола, на/яву, в/далечинь, вряди/годи, тяжко/важко.

Вправа 2. Прокоментуйте наведені словосполучення і проаналізуйте прислівники, пам'ятаючи, що прислівники з префіксами слід відрізнити від сполучень прийменників з іменниками:

Звернути вбік – ударити в бік, прийти вдень – прийти в день народження, зібрати до купи – до купи документів додати нові, зателефонувати зранку – працювати з ранку до вечора, вивчити вірш напам'ять – залишити на пам'ять, бігти назустріч – прийти на зустріч з деканом, виконати роботу наполовину – розраховувати на половину прибутків, рости вгору – підніматися в гору, підняти очі догори – підійти до гори, насилу дійти – покладатися на силу.

Вправа 3. Складіть словосполучення зі словами. Поясніть їх правопис.

Нарешті – на решті, назавтра – на завтра, усімох – у сімох, начетверо – на четверо, востаннє – в останнє, по-своєму – по своєму, убік – у бік, незважаючи – не зважаючи, нащо – на що, усередину – у середину, наверх – на верх, навіки – на віки, напам'ять – на пам'ять, по-нашому – по нашому, вголос – в голос, назустріч – на зустріч, по-перше – по перше, доволі – до волі, по-батьківському – по батьківському, востаннє – в останнє, угору – у гору, нарешті – на решті, востаннє – в останнє, доволі – до волі, утрюх – у трюх, по-перше – по перше, удруге – у друге, вголос – в голос, по-своєму – по своєму, угору – у гору, напам'ять – на пам'ять, навіки – на віки, назустріч – на зустріч, знизу – з низу.

Вправа 4. Перекладіть прислівники українською мовою.

Лучше, молча, внезапно, равнодушно, вокруг, пополам, настезь, постоянно, безгранично, сейчас, непосредственно, босиком, вволю, удовлетворительно, навзничь, наперегонки, вслух, слишком, наедине, вслепую, накануне, натошак, вскоре, невпопад, вверху, вдвое, вообще, насквозь.

ТЕМА 7. ПРИЙМЕННИК

Вправа 1. Які прийменники допоможуть утворити стандартні словосполучення?

Працювати (найм), заслуговувати (увага), взяти (основа), взяти (увага), мати (увага), відповідно (закон), згідно (інструкція), ставити (мета), мати (мета), зважати (обставини).

Вправа 2. Відредагуйте словосполучення.

Працювати по сумісництву; посол по особливим дорученням; по способу утворення; по стану здоров'я; по власному бажанню; по старій звичці; по тарифу; по телеграфу; по тій причині, що ...; по умові; по статуту; по запрошенню; по професії; працюю по гнучкому

графіку; магазин по продажу молокопродуктів; проректор по навчальній роботі; екзамен по українській мові; зупинка по вимозі; некоректно по відношенню до мене; учитель по покликанню.

Вправа 3. Перекладіть українською мовою іменники з прийменниками.

По собственному желанию, по вине директора, комиссия по вопросам контроля, благодаря общим усилиям, в случае невыполнения, в противном случае, по истечении срока, согласно графика, принять во внимание, принять к сведению, в адрес дирекции, не по силам выполнение задания, прийти по делу, по поручению инспекции, по требованию комиссии, на следующий день, на протяжении дня, несмотря на трудности, оценить по достоинству, по возможности скорее, победа по преимуществу, не по адресу, по имеющимся сведениям, передвигаться по рингу, по настоянию, инструкция по использованию, по обоюдному согласию, по поручению, по усмотрению начальства, по болезни, выслать по почте, по всем правилам, по истечении времени, работать по схеме, прийти по делу, по собственной воле, при любой погоде, в рассрочку, не по силам, по закону, приняться за работу, поставить в пример, по указанию, по всем правилам, речь по вопросу, пришлось по вкусу, по последней моде, принять во внимание, принять к сведению, работать по схеме, на следующий день, по моим сведениям, идти по улице; в двух шагах; послать по почте; в адрес; по прибытии; поступать в университет, читать на украинском языке, войти в аудиторию, в лесу, в столе, у дома, у моря, по широкой реке, по мосту, по заказу, в пять часов, по причине, в течение, журнал по медицине, благодаря случайности, выйти из отдела, врач по призванию, охота на крупного зверя, с марта по июнь, добрый по природе, по истечении времени, папка для бумаг, войти в контакт, вопреки желанию, расписка в получении, расходы по бюджету, пришли в негодность, старший по возрасту, по временам, по целым дням, по образцу, по свидетельству, по заказу, по требованию, по собственному желанию, по недоразумению, по ошибке, в детстве, по возвращении, мероприятия по, смотря по погоде, прийти по вкусу, при условии, при случае, при всякой погоде, вода превращается в пар, принять во внимание, в последнее время, при сем прилагаются, при помощи скальпеля, на следующий день, из-за границы.

Вправа 4. Вставьте потрібні прийменники, узгодивши з ними іменники, що в дужках:

1. Ми підготувалися ... (засідання). 2. Я мешкаю ... (адреса). 3. Ви можете звернутися ... (допомога). 4. Треба підготувати заходи ... (поліпшення умов праці). 5. Запрошуємо Вас ... (робота). 6. Ми надіслали

листа ... (адреса). 7. На підприємстві було створено комісію ... (справи молоді). 8. Я звернулася з проханням надати відпустку ... (сімейні обставини).

Вправа 5. Які зауваження Ви зробите менеджерові, якщо він у своєму виступі вживає такі прийменникові словосполучення. Чи є потреба в редагуванні їх?

Дякуючи наполегливості колективу, у залежності від умов праці, у результаті аварії, згідно правил техніки безпеки, у відповідності з умовами договору, у випадку несплати податків, з ціллю посилення контролю, на основі поданої заяви, на протязі багатьох років сумлінної праці, не дивлячись на економічний спад, незважаючи на зауваження, по відношенню до нових технологій, згідно штатного розпису, бути на хорошому рахунку, за відсутністю часу, звернутися за допомогою.

Вправа 6. Відредагуйте речення, звертаючи увагу на прийменники.

1. Дирекція зобов'язана надати звіт зі своєї діяльності за минулий рік. 2. Головний бухгалтер підприємства назначається на посаду і звільняється від неї відповідно із встановленим порядком. 3. У випадку розірвання договору статут втрачає юридичну силу. 4. Ми організували заняття по індивідуальних планах. 5. Дякуючи підтримці колег, я зумів подолати труднощі.

ТЕМА 8. СПОЛУЧНИК

Вправа 1. Запишіть речення, розрізняючи написання співзвучних сполучників *проте, зате, щоб, якби, якщо* та однозвучних самостійних слів із прийменниками *за, про* та частками *би(б), як*.

1. Інформація, одержана за допомогою космічних апаратів, свідчить про/те, що поверхня Венери здебільшого рівнинна. 2. Про/те, якщо ви вирушаєте в космічну подорож, то через дуже багато часу зорі залишаються далеко позаду. 3. Як/що придивитись уважно, то можна помітити, що на нічному небі одні зорі яскравіші за інші. 4. За/те жителі екваторіальної зони можуть упродовж року бачити майже всі зорі небесної сфери. 5. Давні астрономи спостерігали рух Сонця, Місяця і зірок, що/б дотримуватися правильного перебігу часу і зміни пори року. 6. За/те Бекман запропонував безкоштовно навчати Рене Декарта, що юнак швидко й безпомилково розв'язав складні геометричні задачі. 7. Що/б ви сказали, коли б вам запропонували досліджувати космічний простір?

Вправа 2. Визначте, які норми порушено у вживанні прийменників і сполучників. Відредагуйте речення.

1. Подарую свиню тому, хто допоможе знайти мого угнаного автомобіля, так як міліція відмовляється його шукати за відсутністю в неї бензина і патронів. 2. Хороша нагорода тому, хто знайшов або поверне права на управління і техпаспорт, які я загубив або витягли в чайній 10, 11 чи 12 травня 1993 р. 3. Як були в гостях, вона мені вчинила конфлікт. Я з-за ввічливості до господарів просто виштовхнув її в коридор. 4. На екскурсію на Кавказ ми їхали на літніх канікулах. 5. Ходив в поліклініку, лікував зуби. Просив довідку. Сказали, що по зубах не дають. 6. В місцевому комітеті міськклікарні № 21 є путівки на лікування: а) Курсовка – Моршин (з 10.06 по 28.06) – для захворювання органів травлення; б) Одеса (з 24.04 по 17.05) – для захворювання органів кровообігу. 7. На фабриці розроблені заходи по затопленню житлових і адміністративних будівель під час зливових дощів. 8. Звертаємося до вас про погану, можна сказати, звірячу роботу нашого начальника. 9. Не згасає любов пенсіонерів до рідної землі, бо правління колгоспу постійно просить їх доглядати за городиною, буряками, соняшниками та кукурудзою. 10. Сьогодні відбудеться засідання колегії по обміну передового досвіду по травматизму і промисловій санітарії. 11. Перебив весь посуд на чолі з каструлею. 12. В проекті Закону по аграрному питанню нічого немає про людські ресурси, тобто хто буде працювати в землі.

Вправа 3. Відредагуйте подані речення, замінивши ненормативні сполучники нормативними.

1. Застосування тяглової сили тварин почалося з тих пір, як приручену тварину запрягли у рало, щоб освоїти більші площі під хліб. 2. Це робиться з тим, щоб лист не був сприйнятий як особистий і у випадку відсутності адресата його міг відкрити заступник. 3. Перш ніж відстоювати якесь починання чи ідею, все-таки варто вивчити її з усіх боків, аби пізніше не компрометувати некомпетентною настирливістю. 4. Події, що запам'ятовуються в короткочасній пам'яті, швидко забуваються, у той час як події, що залишилися в довгочасній пам'яті, запам'ятовуються надовго і можуть бути відновлені через багато років. 5. Сьогі (сегі, шьогі, японські шахи) – одна зі старовинних настільних інтелектуальних ігор, гра не стільки розуму, скільки почуттів. 6. Не дивлячись на те, що іменникам-юкстапозитам і словосполученням властива номінативність, вони належать до різних рівнів мови.

Вправа 4. Перекладіть українською мовою подані речення. Підберіть українські відповідники до сполучників російської мови, що виділені курсивом.

1. Словосложение является одним из производительных способов образования слов, *однако* его использование в разные периоды имеет своеобразные черты. 2. Интересно, что такое параллельное употребление фиксируют *не только* терминологические словари 20-30-х гг., *но и* некоторые современные. 3. *В силу того* что у Советского Союза не было опыта и не было необходимых количеств ядерного оружия, Соединенные Штаты продолжали наращивать свой ядерный арсенал. 4. *Несмотря на то, что* «Причинная механика» была признана научным сообществом ошибочной, ряд современных исследователей широко используют её для своих теорий. 5. Китайская таможня выдвинула три предложения *с тем, чтобы* помочь российской стороне усовершенствовать порядок экспорта и импорта. 6. *С тех пор как* социологи заболели теорией информационного общества, прошло уже несколько десятилетий.

Вправа 5. Из запропонованих у дужках сполучників виберіть правильний (правильні). Запишіть з ним (ними) речення, правильно розставте коми.

1. Хай українських партизанів буде тільки жменька (проте, однак) напруження жертвності, посвяти й героїзму таке наявне, велике. 2. Казки О. Олеся приваблюють читача (не лише, не тільки) своїми захоплюючими сюжетами, а й високою художністю і поетичністю. 3. (Для того щоб, з тим щоб, аби) той чи інший матеріал закріпився у пам'яті, він повинен бути відповідним чином засвоєний суб'єктом. 4. (З тих пір коли, відтоді коли, відтоді як) було підготовлене перше видання збірки кращих практикумів «Реформування сфери послуг водо-, теплопостачання в Україні», промайнув майже рік. 5. Починаючи з кінця 1980-х, Бейсик почав здавати свої позиції (не дивлячись на те що, попри те що, незважаючи на те що) величезну кількість його версій ще використовували і продавали.

Вправа 6. Ознайомтеся із реченнями, дібраними з посібників українського ділового мовлення. Відзначте ті, у яких є порушення у вживанні сполучників, відредагуйте їх.

1. Для того аби учасники дискусії могли безпосередньо спілкуватися між собою, рекомендують запрошувати 5 – 10 осіб. 2. Перш ніж прийняти виконані роботи згідно з актом приймання виконаних робіт, замовник зобов'язується оплатити їх. 3. У силу того що керівник не повинен вести бесіду на підвищених тонах, розмову він має розпочати дружнім тоном, уважно вислухати співрозмовника, не відкидаючи одразу його пояснень. 4. Мова професійного спілкування, зокрема фахівців з економіки, фінансової справи, передбачає широке використання виробничо-професійної та науково-термінологічної лексики, тоді як вживання

емоційно-експресивної лексики в цій сфері є ненормативним. 5. Мова – не стільки засіб обміну інформацією у всіх суспільно важливих сферах комунікації (політиці, науці, у галузі економіки, виробництві й діловій сфері, в освіті, культурі та ін.), скільки універсальний засіб спілкування. 6. Резюме можна надсилати до установи, що оголосила про наявність вакантної посади (як паперовий чи електронний варіант), або розміщувати в Інтернеті на спеціалізованих мережевих сайтах. 7. Оформляють додатки кількома способами: чи після тексту з абзацу подають повні назви документів у формі знахідного відмінка, чи після тексту пишуть Додаток і вказують назви документів у формі називного відмінка.

ТЕМА 9. ЧАСТКА

Вправа 1. Поясніть правопис часток, складіть речення з поданими словами.

Теж – те ж, нібито – ніби то, якби – як би, щоб – що б, чимало – чи мало, щоразу – що раз, тож – то ж, отже – от же, дещо – де що, щосуботи – що суботи, абиде – аби де, абощо – або що, авжеж – а вже ж, ані – а ні, хтозна – хто зна, зате – за те, аякже – а як же, щодо – що до.

Вправа 2. Напишіть вірно слова з поданими частками.

От/вискочить, що/ж/до, поки/що, що/хвилини, що/найменше, де/в/чому, будь/де, ось/де, дарма/що, що/суботи, а/то/ж, а/все/ж/таки, з/ким/небудь, аби/куди, ні/чого, будь/що/будь, як/найсерйозніше, будь/коли, а/ні/коли, коли/б/то, хоч/би, але/ж, тоді/то, тоб/то, той/таки, де/в/кого, а/ні/як, де/які, хтозна/де, де/небудь, що/до, все/таки, пізнав/таки, таки/зрозумів, усе/ж/таки, як/от, аби/коли, тільки/б, так/то, що/правда, хіба/що, аби/хто, тому/таки, чи/що, хтозна/як, аби/тільки, ні/де, мов/би/то, а/ні/чогісінько, тому/то, ні/скільки, наче/б/то, куди/небудь, казна/з/якими, де/хто, аби/як, будь/як, ні/як, ніби/то, а/вже/ж, а/ні/який, тільки/що, як/найсерйозніше, тому/то, наче/б/то, куди/небудь, все/ж/таки, де/в/кого, що/хвилини, аби/куди, все/таки, дарма/що, таки/вивчив, що/до, будь/як, поки/що, де/в/чому, як/небудь, коли/сь, де/інде, казна/як, як/найкраще, де/далі, аби/то, аби/тільки, як/таки, коли/б/то, будь/що, ні/скільки, казна/з/яким, будь/коли, аби/коли, так/то, що/правда, тому/таки, де/хто, що/ночі, коли/б/то, будь/що, ні/скільки, казна/з/ким, будь/коли, аби/коли, так/що, що/правда, тому/таки, де/хто, що/ночі, тільки/що, як/найсерйозніше, тому/то, наче/б/то, куди/небудь, все/ж/таки, де/в/кого, от/вискочить, що/хвилини, аби/куди, все/таки, дарма/що, таки/вивчив, що/до, будь/як, поки/що, де/в/чому, як/небудь, коли/сь, де/інде, казна/як, як/найкраще, де/далі, аби/то, аби/тільки, як/таки, де/на/чому.

Вправа 3. Виберіть слова, які не вживаються без *не*. Складіть з ними словосполучення та речення.

Негарячий, негасимий, негідниця, негнучкий, неміцний, неспокій, нелюб, негожий, неголосний, негоціант, негустий, недаром, недбалий, недвозначний, недієвість, невіглас, небога, невістка, небажаний, нездара, негайний, недобачати, нежить, незабаром, незамінний, незграба, нездібний, незламність, незмінність, немилість, нелюд.

Вправа 4. Напишіть *не* зі словами разом чи окремо.

Не/вблаганний; не/густо; не/в'янутий; не/краще; не/врожай; не/жить; не/мічний; не/знаний; не/забутий усіма вчинок; не/мовби; не/йти; не/досушити; не/зважаючи на...; не/здужати; не/привітний; не/далеко; не/спроста; не/доречно; не/абиякий; не/білений; не/густо; не/доліт; не/дорого, а дешево; не/довиконати; не/охота; не/мій; не/дев'ятий; не/раз; не/досить; не/проворний; не/істотно; не/з'ясоване досі питання; не/переконливий; не/вигода; не/заприбуткований; не/довиробіток; не/довір'я; не/до/вподоби; не/власний; не/властиво; не/з'ясованість; не/платіжний; не/довиторг; не/влаштованість; не/продажний; не/в/пору; не/доспоживання; не/видача; не/впопад; не/працездатний; не/мов/би/то; не/ліквідність; не/згода а ворожнеча; не/правда підступна; космічна не/вагомість; добро, а не/зло; ні, це не/важко; не/порядок, а розгардіяш; важка не/воля; якась не/впевненість; не/друг – просто знайомий; нітрохи не/холодно; не/приятнь, а байдужість; закралася не/довіра; чиясь не/вихованість; рух, а не/спокій; ні, не/далеко.

Вправа 5. До дієприкметників додайте частку *не* і побудуйте з ними речення так, щоб в одному випадку частка *не* з дієприкметником писалася разом, в інших – окремо.

Намальований, виданий, розгорнутий, побілений, зосереджений, випущений, підписаний, прочитаний, реалізований, забарвлений, розрекламований, зіпсований, зміщений, обвалений, скошений, подрібнений, захищений, розгорнутий, підготовлений, підписаний, оформлений, реалізований, рекомендований, виданий.

Вправа 6. Розподіліть слова на три колонки: а) *не, ні* – префікси; б) *не, ні* – частки; в) *не, ні* – частина кореня.

Невблаганний; не сумуючи; нейтрон; нітрат; не чужий, а рідний; недалеко; ніколи; не закінчена вчасно робота; ні для кого не суттєвий; ніскілечки; некоректний; не придатний для фізичної роботи; ніша; незламність; нікудишній; нізвідкіль; зовсім нічого не відомо; неня; не видно; не швидко, а повільно; ніжний; неміч; ні з ким; недочитаний;

ніхто; ні так ні сяк; нікотин; недовиконання; ні співали, ні танцювали; ніяково; зовсім не посильне завдання; не кваплячись; необізнаність; не плутано, а чітко; неквапно.

Вправа 7. Перепишіть речення, розкриваючи дужки. Поясніть правила написання *не* з різними словами.

1. Права людини проголошуються як (не)відчужувані й (не)порушні. 2. Норма права зворотної сили (не)має. 3. Соціальний розвиток (не)тільки почався, а й продовжує зростати швидкими темпами. 4. На жаль, у Конституції (не)передбачено всієї системи судів. 5. Правила поведінки базуються на моральних поглядах суспільства на добро і зло, гуманне й (не)гуманне, справедливе й (не)справедливе. 6. Правові відносини (не)можуть виникнути у суб'єктів права без державно-владної діяльності. 7. Діти – особи, що (не)досягли повноліття, а також особи, які, (не)залежно від віку, є синами й дочками своїх батьків. 8. На жаль, (не)зважаючи на порівняно інтенсивну діяльність України на міжнародній арені, в 1921–1922 роках все чіткіше вимальовується тенденція обмеження дипломатичної активності республіки. 9. (Не)доліки в державному апараті зумовили його (не)довершеність.

ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Борисова Марина Вікторівна

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ
З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ)»
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ КУРСІВ ТА НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ)
ЗА ТЕМОЮ «ГРАМАТИЧНА ПАРАДИГМА ЧАСТИН МОВИ У
ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ»
ЧАСТИНА II**

Підписано до випуску 2013 р. Гарнітура Times New.
Умов. друк. арк. Зам. № .

Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут
84646, м. Горлівка, вул. Кірова, 51
E-mail: druknf@rambler.ru

Редакційно-видавничий відділ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2982 від 21.09.2007 р.